

ODGOJ ZA KOMPETENCIJE*

Primljeno:
25. 4. 2012.

Stručni
rad

UDK
25:37.01

JOSÉ JOAQUÍN GÓMEZ PALACIOS

C/ Sagunto, 192
46009 Valencia
Španjolska

Sažetak

U članku je riječ o odgoju za kompetencije, što može biti i zanimljiv poticaj u današnjem pastoralu. Valja razlikovati kompetencije i sposobnosti. Kompetentan se čovjek zna sučeljavati s novim zadacima. U odgojnom djelovanju nastoji se aktualizirati i razvijati te proširiti prirodne funkcije ljudskog bića. S obzirom na kompetencije to uključuje razvijanje, proširivanje i nadilaženje materijalnosti. Suvremena pedagogija upućuje na odgojni i kulturalni, radni i profesionalni, društveni i osobni scenarij za odgoj temeljnih kompetencija. U pastoralnom smislu odgoj za kompetencije znači odgoj svakog vjernika za davanje kreativnih odgovora na nove situacije. U tome smislu važno je odgajati i za duhovnu kompetenciju. Stoga valja produbljivati ono što je specifično ljudsko kako bi se moglo prihvatiti i razvijati ono što je evanđeosko, a to znači istodobno i odgajati i evangelizirati. U tome može pomoći i poznavanje suvremene pedagogije i pedagoških pomagala.

ključne riječi: odgoj, obrazovanje, kompetencije, duhovna kompetencija

Odgoj za kompetencije danas je aktualna tema. Ono što je nekoć bilo predmetom pedagoškog istraživanja na svjetski poznatim sveučilištima, sada se primjenjuje u odgojno-obrazovnom sustavu naše zemlje.

Jedna od kompetencija koje se spominju u definiciji Organizacije za suradnju i ekonomski razvoj, jest: »sposobnost odgovora na složene zahtjeve i izvršavanje različitih zadataka na odgovarajući način. Pretpostavlja kombinaciju raznih vještina, znanja, motivacija, etičkih vrednota, sposobnosti, emocija i drugih društvenih sastavnica i ponašanja koje se zajednički pokreću radi učinkovitog djelovanja.«

Premda je nastao na drugim područjima, odgoj za kompetencije može dati za-

nimljive poticaje pastoralnom djelovanju općenito, a posebice jasno određenim putevima odgoja u vjeri.

1. NE POISTOVJEĆIVATI KOMPETENCIJU I SPOSOBNOST

Kompetencija se u rječniku definira kao »umijeće, sposobnost i prikladnost za vršenje nečega ili za posredovanje u određenom predmetu«. Kompetentna je ona osoba koja »poznaje neku tehniku, predmet ili umijeće«.

U svakodnevnom govoru postoji sklonost poistovjećivanju »kompetencije« s

* Naslov izvornika: *Educar en competencias*, u: »Misión Joven« 47(2009)390–391, str. 29–32/49–50.

»umješnosću«, pri čemu se potonja shvaća kao sposobnost postizanja učinkovitosti na nekom području.

Tijekom posljednjih desetljeća »kompetencija« je prodrla u svijet psihologije i pedagogije te su tako njenom početnom značenju pridodana nova tumačenja.

Kad je riječ o »obrazovanju za kompetencije«, ne ukazuje se samo na važnost prenošenja spoznaja i na podučavanje određenih umijeća ili vještina. Prema aktualnim pedagoškim pravcima, kompetentnost označava složen proces koji teži za cjelovitim odgojem i obrazovanjem te postiže da subjekt organizira ono što je naučio kako bi to u budućnosti prenio u nove aktivnosti i situacije. Neka će osoba biti kompetentna u onoj mjeri u kojoj se bude znala sučeliti s novim zadacima povrh onoga što je naučila.

2. »SERIJSKE« ČOVJEKOVE KOMPETENCIJE

Čovjek se rađa opskrbljen širokom lepezom funkcija i sposobnosti za izvršavanje različitih zadaća. Drugim riječima, sva ljudska bića rađaju se s određenim svojstvima koja su prirodna ljudskoj vrsti te omogućuju, usmjeravaju i obilježavaju ljudski razvoj. Tako npr. naš mozak od našeg rođenja ima sposobnost ostvarivanja asocijativnih i simboličkih funkcija. Istodobno, naši su glasovni organi (grkljan, glasnice, jezična kost, nepce, jezik, zubi, usne itd.) pripremljeni za odašiljanje široke ljestvice uobličениh glasova. Inteligencija i glasovni organi tvore »serijsku kompetenciju« s kojom se rađa svako ljudsko biće. Ta će se kompetencija konkretno ostvariti u govoru.

Mnoge od tih kompetencija su urođene. Sukladno primjeru govora: svaka osoba, bilo koje rase i kulture, raspolaze sposobnošću razvijanja govora pomoću koje ga komunicira sa sebi sličnima, premda

nije bila podučena niti je sudjelovala u sustavnoj poduci.

Te prirodne psihološke funkcije su općenite i trajne.

3. TEORIJA O »VIŠESTRUKOJ INTELIGENCIJI« U POČETKU

Na početku i u korijenu odgojno-obrazovnog pojma »kompetencije« nalazi se teorija o »višestrukoj inteligenciji« koju je razradio Howard Gardner. Taj psiholog s Harvardskog sveučilišta (SAD), sin židovskih izbjeglica, rođen 1943. god., tvrdi da u čovjeku ne postoji neka jedinstvena inteligencija koju bi bilo moguće količinski izmjeriti, nego razne inteligencije koje se razvijaju i na različite načine djeluju jedna na drugu.

Svaka osoba ima barem osam inteligencija ili sposobnosti za cjelovit rast. Te inteligencije djeluju zajednički, iako s određenom autonomijom. Svaka osoba razvija jedne više od drugih. To ovisi o kulturi, društvenom okruženju i procesima socijalizacije u kojima se razvija život.

Inteligencije koje nabroja Howard Gardner jesu: verbalna/lingvistička, logička/matematička, vizualna/prostorna, tjelesna/dinamička, glazbena/ritmička, interpersonalna, naturalistička i emocionalna itd. Teoriju o spomenutoj emocionalnoj inteligenciji vrlo je uspješno 1995. razvio Daniel Goleman.

4. TRI OBLIKA ODGOJNOG DJELOVANJA NA KOMPETENCIJE

Odgoj aktualizira, razvija i proširuje prirodne funkcije ljudskoga bića. Pomoću odgoja osoba postaje kompetentna, odnosno upravlja kompetencijama iznad njihovih izvornih granica. Odgoj se sastoji u djelovanju na prirodne kompetencije koje ljudsko biće ima kao mogućnosti koje može razvijati. Postoje tri mogućnosti za

odgojni postupak s kompetencijama: razvijanje, proširivanje i nadilaženje.

4.1. *Razvijanje*

Odgaj pridonosi razvoju raspoloživih funkcija u ljudskom biću. Primjerice, prikladan odgoj na području jezika učinit će djelotvornom prirodenu kompetenciju govora i pisanja kojom raspolaze svaka osoba.

4.2. *Proširivanje*

Odgaj pridonosi i proširivanju pojedine kompetencije. Drugim riječima, oprema je novim sposobnostima koje je obogaćuju. Sukladno prijašnjem primjeru, pomoću odgoja netko ne samo da može razvijati neki jezik, nego može i proširiti tu sposobnost pomoću novih sastavnica kao što su: naučiti komunicirati na različite načine vodeći računa o sugovorniku, naučiti novi jezik, znati cijeniti određene književne stilove, vrednovati vlastiti stil izražavanja i pisanja itd.

4.3. *Nadilaženje*

Odgaj pomaže da pojedina kompetencija postigne novu razinu koja je nadilazi i nadmašuje njezinu materijalnost: učeći oblike učtivog izražavanja u multikulturalnosti, usvajajući oblike inkluzivne komunikacije, prihvaćajući kompromise zato da bude glas onih koji su bez glasa, pretvarajući usmenu i pisanu riječ u oruđe za obranu čovjekova dostojanstva... U religioznom smislu riječ ljudskoga bića može se pretvoriti i u molitvu: čitanje Riječi postaje izvor života, duhovna hrana i smisao postojanja. Ovaj postupak u vezi s kompetencijama otvara velike mogućnosti u svijetu pastora.

5. SCENARIJI TEMELJNIH KOMPETENCIJA

Današnji pedagoški ustroj ustanovljuje četiri scenarija u vezi s kompetencijama na kojima valja odgojno djelovati.

5.1. *Odgojni i kulturalni scenarij*

U društvu informacija bit će kompetentan onaj tko traži, bira i prikladno koristi informaciju. Kompetentne su one osobe koje na odgovarajući način upravljaju spoznajama.

5.2. *Radni i profesionalni scenarij*

Ne može se sa sigurnošću reći kakav će biti svijet rada u budućnosti. Za njega valja osposobljavati ljude za kompetencije koje olakšavaju odgovarajuće radno angažiranje. Kompetentan će biti onaj tko bude znao raditi timski, onaj tko bude poznao nove tehnologije i tko im se bude neprekidno prilagođavao, te onaj tko sebi postavlja nove ciljeve i teži za osobnim ostvarenjem pomoću profesionalnog angažmana.

5.3. *Društveni scenarij*

Kako bi se odgojila i obrazovala osoba sposobna da živi u novom društvu, valja djelovati na one kompetencije koje formiraju participativne i solidarne građane.

Odgajno-obrazovne institucije tako će pomoći pri osposobljavanju osoba koje će biti: sposobne da žive u pluralističkom društvu, kompetentne u dijalogu, te će poštivati razne etike i sudjelovati u životu društva u kojemu žive...

5.4. *Osobni scenarij*

Današnji pedagoški ustroj teži za formiranjem odgajanika koji će biti sretni osobe. Stoga se predlaže da se djeca i adolescenti pripremaju za tri osnovne kompetencije: znati živjeti zdravo, voditi ekonomski pouzdan život, te imati postojan emocionalni život. Stoga trebaju poznavati čuvstveni govor, ovladati njime i priopćavati ga, osobno upravljati emocijama, integrirati frustraciju i trpljenje, shvaćati emocije drugih osoba.

Ta četiri velika scenarija konkretiziraju se u četiri temeljne kompetencije, a one

tvore današnji kurikuluski nacrt. To su: komunikacijska i lingvistička, matematička i znanstvena, digitalna i informatička kompetencija, medijska, društvena i građanska, kulturalna i umjetnička kompetencija, znati učiti te razvoj osobne autonomije i inicijative.

6. JESU LI TE KOMPETENCIJE DOSTATNE ZA ŽIVOT?

6.1. *Odgoj za kompetencije kao odgojno-pastoralni proces*

Odgojni razvoj svake kompetencije je proces koji je valjan za pojedinu odgojno-pastoralnu zadaću. Često se razrađeni planovi odgoja u vjeri svode na predlaganje doktrinarnih spoznaja i označavanje putokaza za kršćansko ponašanje.

Razvoj kompetencija može se primijeniti i na pastoral. Tri spomenuta postupka (razvijanje, proširivanje, nadilaženje), priprema osobe na nove odgovore u okolnostima koje se mijenjaju, ne ograničavajući odgoj na razvijanje sposobnosti za odgovor na standardne situacije... sve su to plodne ideje za odgoj u vjeri. Sukladno kompetencijskoj pedagogiji, odgoj u vjeri ne može se svesti na podučavanje određenih pojmova, sposobnosti ili umijeća. Biti kompetentan znači znati organizirati ono što se naučilo kako bi se to naučeno primijenilo u novim okolnostima. Stoga će vjernik biti »kompetentan« u mjeri u kojoj se bude znao kretati u životu s bodrošću koja je uključena u sveukupnost njegove osobe. Ukratko, to je vjernik koji kreativno odgovara na nove okolnosti. Pastoral, izražen pomoću kompetencijske metode, može pridonijeti tome da on bude povezaniji, omogućujući veću dubinu, kreativnost i obnovu u metodama.

6.2. *Popis kompetencija*

Iako se u današnjem odgojno-obrazovnom zakonu (LOE) predlaže osam temelj-

nih kompetencija, popis treba proširiti. Kad je riječ o pastoralu u školi, postoji značajno djelo pripremljeno za katoličke škole u Madridu koje ukazuje na temelj i razvoj »devete kompetencije«, odnosno duhovne kompetencije.¹ U tom radu duhovna je kompetencija uključena u odgojni projekt redovitog podučavanja. Posebno je zanimljiv pristup nekim »jednako vrijednim pojmovima« koji su se dosad upotrebljavali kad je postrijedi duhovna kompetencija. Spomenuto djelo uključuje radove Viktora Frankla, Howarda Gardnera, Abrahama Maslowa, Carla Rogersa, Roberta Emmonsa i drugih. Ujedno proširuje obzorje kršćanskog humanizma, s osobitim obzirom na nove doprinose pedagogije i psihologije.

7. PRODUBITI ONO ŠTO JE SPECIFIČNO LJUDSKO KAKO BI SE DOŠLO DO ONOGA ŠTO JE EVANĐEOSKO

Ako se nikakav odgoj ne može svesti na prenošenje spoznaja, to je još manje moguće kad je riječ o odgoju u vjeri. Svaki razrađeni plan odgoja u vjeri mora sadržavati: vjerske spoznaje, život u zajednici, obećanje, molitvu i slavljenje.

Odgoj za kompetencije u svom cjelovitom obliku može obogatiti pastoralne procese jer pomaže u razvijanju humanih vidova, nadilazeći ih i pripremajući za suživot u novim situacijama i okruženjima. Kao primjer ukratko ćemo spomenuti neke konkretne mogućnosti:

7.1. *Kompetencija: snaga i sposobnost nastojanja*

Riječ je o kompetenciji za sučeljavanje s poteškoćama i preprekama radi postizanja cilja koji se smatra pozitivnim. Drugim

¹ Usp. *Reflexiones en torno a la Competencia Espiritual*, Investigaciones Escuelas Católicas, Madrid, 1998.

riječima, to je proces koji teži kompetentnosti u nastojanju.

7.1.1. Razvoj

- Briga o samome sebi
- Poznavanje i osnaživanje vlastitih kvaliteta
- Postojano nastojanje na boljitku
- Traženje, upoznavanje i razlikovanje mogućih oblika zaštite

7.1.2. Proširivanje

- Uključivanje patnje bez jadikovanja pred poteškoćama
- Vježbanje u nadvladavanju postupnih poteškoća
- Učenje traženja i pružanja pomoći

7.1.3. Nadilaženje

- Vrednovanje čuvstava i obostrane pažnje pred poteškoćama
- Promicanje stila života u kojemu je važno solidarno pomaganje
- Poštivanje obitelji kao posebno vrijednog prostora za obostrano pomaganje
- Uzdanie u Boga.

7.2. Kompetencije: osjećajnost

To je sposobnost čovjeka da shvaća stvarnost na ljudski način, vrednuje suosjećajnost, srdačnost, blagost... zanimajući se za druge i izbjegavajući ravnodušnost. Riječ je o procesu koji ljudima pomaže da budu kompetentni u osjećajnosti.

7.3. Razvijanje

- Osnaživanje sposobnosti za pozornost i promatranje
- Uvježbavanje očiju za uočavanje pojedinosti

- Učenje dubinskog čitanja pojedinih zbivanja u čovjeku
- Vještina postavljanja događaja u njihov kontekst
- Promicanje kritičkog čitanja medija komuniciranja

7.4. Proširivanje

- Upoznavanje i vrednovanje svemira i tajni života
- Vrednovanje rada i stvarateljske sposobnosti ljudske osobe
- Učenje razlikovanja pozitivnih i negativnih okolnosti
- Produbljivanje poznavanja uzroka i motiva onoga što se zbiva oko nas

7.5. Nadilaženje

- Pounutarnjenje i suosjećanje s patnjom drugoga
- Otkrivanje i razmatranje nepravedne situacije
- Promicanje vjerničkog čitanja stvarnosti
- Promicanje djela pomaganja i kršćanskog angažiranja.

8. ZAKLJUČAK

Pedagoški prijedlog odgoja za kompetencije, po svom postupnom i cjelovitom planiranju, može otvoriti zanimljive perspektive u pastoralu i katehezi. Da bi se prikladno povezao binom »odgajati i evangelizirati«, nije dovoljno osnažiti sastavnice koje potječu iz svijeta vjere. Nužno je upoznati i produbiti pedagoška pomagala koja znanost stavlja na raspolaganje odgojiteljima i katehetama.